

ДИДАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРТЕПІАННОГО ЦИКЛУ “З ДИТЯЧОГО АЛЬБОМУ” М. СКОРИКА

теоретичних дисциплін у Львівській консерваторії. А в 1966 році його запросили до Київської консерваторії; тут він викладав теоретичні дисципліни студентам – композиторам та музикознавцям. Згодом йому було доручено курс композиції. Крім того, він керує аспірантами, часто виступає опонентом на захисті дисертацій. М. Скорик виховав таких композиторів, як: заслужений діяч мистецтв УРСР І. Карабіц, Я. Верещагін, О. Ківа, В. Ільїн. У його класі завершили свою освіту лауреат Державної премії Української РСР імені Т.Г. Шевченка Є. Станкович, О. Балакаускас, які починали навчання у Б. Лятошинського. Відмітними рисами учнів М. Скорика є чітка ідейно-естетична позиція, реалістичне спрямування творчості і міцна фахова підготовка. Можна з впевненістю твердити, що композиторська майстерність, зумовлена великим обсягом спеціальних знань, практичних навичок,

кується у класі М. Скорика з глибоким розумінням завдань, що стоять перед майбутніми діячами мистецтва.

1. Задерацький В. Обретение зрелости [О творчестве украинского композитора Мирослава Скорика] // Советская музыка. – 1972. – №10.

2. Кияновська Л.О. Мирослав Скорик: людина і митець. Наук. видання. – Львів, 2008. – 588 с.

3. Кияновська Л.О. Мирослав Скорик: творчий портрет композитора в дзеркалі епохи. – Львів: Вид-во “Сполом”, 1998.

4. Назар Н. Висоти відкриття // Українські композитори – лауреати комсомольської премії. – К.: Муз. Україна, 1982.

5. Щириця Ю. Мирослав Скорик. – К.: Муз. Україна, 1979. – 56 с. [Творчі портрети укр. композ.].

Стаття надійшла до редакції 04.04.2009

УДК 786.2(477)

Катерина Івахова, викладач Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

ДИДАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРТЕПІАННОГО ЦИКЛУ “З ДИТЯЧОГО АЛЬБОМУ” М. СКОРИКА

Фортепіанний цикл “З дитячого альбому” Мирослава Скорика – помітне явище в українській фортепіанній музиці. В статті розглядаються дидактичні особливості цього циклу фортепіанних п’єс.

Ключові слова: дидактика, фортепіанні твори, музична мова, фольклоризм, джазові ознаки.

Постановка проблеми. Творчість видатного музиканта сучасності, Героя України Мирослава Скорика – феноменальне багатогранне явище в вітчизняній та світовій музичній культурі. Важливе місце в його композиторській діяльності займає фортепіанна творчість – різножанрова, стилістично багатоманітна, художньо оригінальна. Саме це і визначає необхідність музикознавчого дослідження дидактично-педагогічних особливостей його фортепіанних творів.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Фортепіанну творчість М. Скорика, її окремі аспекти досліджували ряд мистецтвознавців, зокрема: Л. Кияновська [6], В. Задерацький [4], Н. Назар [9], Я. Якуб'як [13], О. Ващук [1], Н. Вітте [2], А. Задерацька [3], А. Снегірьов [10], О. Шевчук [11], Ю. Щириця [12]. Але в їхніх працях розглядаються лише деякі окремі дидактично-педагогічні питання фортепіанної

музики композитора. А загалом в музикознавчій науці відсутні комплексні наукові дидактично-педагогічні теоретично-методологічні узагальнення фортепіанної музики Мирослава Скорика, в тому числі п’єси з фортепіанного зошита “З дитячого альбому”. Отже, високий художньо-мистецький рівень фортепіанної музики М.Скорика та недостатній її дидактично-педагогічний аналіз в музикознавчій літературі обумовлюють актуальність даної теми.

Мета статті – системне дослідження особливостей п’єс фортепіанного зошита “З музичного альбому” М. Скорика.

Виклад основного матеріалу. Дидактичні особливості фортепіанного зошита “З музичного альбому” характеризуються:

-по-перше, динамічним втіленням фольклорних елементів у змістовну суть фортепіанних п’єс дитячого фортепіанного зошита, що сприяє вихованню у дітей розуміння і відчуття

ДИДАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРТЕПІАННОГО ЦИКЛУ “З ДИТЯЧОГО АЛЬБОМУ” М. СКОРИКА

національного характеру музики; формування у них високих естетичних смаків, національного світогляду;

- по-друге, органічним поєднанням традиційних фольклорних елементів з сучасними естрадно-джазовими прийомами музичного письма, що відкриває дітям доступ до освоєння інтонаційних новацій музичного мистецтва.

Такий дидактичний принцип дитячого фортепіанного альбому відповідає авторській стилістиці М. Скорика, зокрема, якісно нові зв'язки з фольклором, що одержали назву “фольклорної хвилі” [7], та постмодернізму. При цьому дидактична особливість стилістики п'єс постмодерністичного напрямку полягає, на думку самого композитора, “у поєднанні якихось елементів стилістичних та інших, яких здавалося би не можна поєднати, що не було типовим для попередніх музиків. Вони були більш стилістично однотайними. А, власне, таке поєднання, співзлиття, співставлення різних стилів, різних засобів виразності, різних гармоній, різних мелодичних виразностей, що вже стало дуже модним в кінці ХХ ст. і зараз залишається модним” [5].

До дитячого фортепіанного альбому увійшло п'ять різнохарактерних п'єс – “Простенька мелодія”, “Народний танець”, “Естрадна п'єса”, “Лірник”, “Жартівлива п'єса”, дидактична функція яких спрямована на формування у дітей сприятливих уявлень і відчуттів позитивного світосприйняття. Це дуже важливо у сенсі естетичного формування високодуховних потенцій підростаючого покоління.

Не дивлячись на те, що всі п'єси альбому контрастують між собою за асоціативністю настроїв, їх поєднує близькість національної інтонаційної сфери, образна і емоційна дидактична доступність і зрозумілість музичних образів, картинок і подій.

Народний модерний стиль письма М. Скорика проявляється в усіх п'єсах дитячого альбому. При цьому дидактичні особливості полягають в тому, що композитор уникає типової дитячої програмності, прямо [6, 215].

У “Простенькій мелодії” проявляється фольклорний інтонаційно-ритмічний характер гуцульського фольклорного мотиву подрібненого різними ритмічними структурами його викладу. Акомпанемент імітує характерну для гуцульського музикування заліговану стрибкоподібну партію цимбалів. Основна тема на *legato* незмінно проходить в 1 – 2, 9 – 10, 11 – 12 тактах на *p*, отримує на *mf* розробку в 4 – 8 тактах і з ремарками *poco rit. e dim.* входить у

повторення двічі початкового мотиву в 11 – 12 тактах, і на *ritenuto* завершується [8, 5].

Досить дидактично простою і ясною для сприйняття є п'єса “Народний танець”, оскільки вона базується на інтонаціях гуцульського танцю аркан. Але характерною відмінністю трактованого композитором танцю є його легкий ігровий характер на відміну від войовничої рішучості – побутуючої. Динамічна запальність “Народного танцю” (*Allegro*), як ознака гуцульського фольклору, будується на особливостях народних танцювальних рухів (підстрибування, притупування), що передається композитором синкопами у парних тактах квадратної побудови [8, 6].

Досить цікавими в дидактичному плані є ладотональні особливості фольклоризму цієї п'єси, зокрема:

а) чергування шостої натуральної і шостої підвищеної ступені, яке притаманне гуцульському (думному) ладу, де мінорний лад сильно ароматизується альтерацією [8, 7];

б) віночки хроматичних зворотів в мелодії з опорою в акомпанементі на паралельні пусті квінти в басу [8, 7].

Дидактично легкою для сприйняття є структурна побудова «Народного танцю» як симетрична тричастинна форма з контрастним середнім епізодом (розмір $\frac{4}{4}$), що “одночасно більш м'яким, жіночнішим образом (*leggiero*, *pp*) відрізняється від експозиційного і близький до нього, бо розвиває той самий мотив” [6, 216].

Третій епізод з 36 по 43 такти на *f* дублюють перші 8 тактів основного мотиву, після чого останні 11 тактів на *pp* синкопованими акордами та на *ff* мелодичними зворотами завершують п'єсу [8, 8].

Дидактичною оригінальністю в дитячому альбомі виділяється програмна епічно-думна п'єса “Лірник”. У цьому творі М. Скорик різними засобами музичної мови створює національний образ мудрого, пізнавшего життя старого кобзаря. Билинно-роздумним наростаючим речитативним співом на фоні тужливого голосу ліри, що імітується гудінням басової квінти, немовби вбачаються історичні події українського минулого, про які гордо і неспішно повідує нам старий лірник [8; 11, 13].

Основою фольклористичного комплексу творів “Народний танець” і “Лірник” є тетрахорд або пентахорд з тритонову інтонацією всередині, тобто, виразним лідійським ступенем в мажорі або IV високим ступенем в мінорі, що є характерною рисою українського фольклоризму. Але, скажімо, в рондо з “Фортепіанного тріо”

ДИДАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРТЕПІАННОГО ЦИКЛУ “З ДИТЯЧОГО АЛЬБОМУ” М. СКОРИКА

лідійський лад отримує інше функціональне значення, стаючи основою тематичного і контрапунктичного розвитку [11, 97].

Дидактична цінність “Естрадної п’єси” полягає в художньому переосмисленні фольклорних витоків сучасної фортепіанної музики, де М. Скорик вкотре використовує принципи і прийоми джазової музики. Благозвучні дисонуючі співзвуччя, змінні ладотональні опори та синкоповано-імпрізаційний ритмічний малюнок створюють враження джазової імпрізації, закономірно “викликають алузії до естрадних жанрів” [6, 214; 8, 8 – 9].

Отже, дидактично-педагогічна значимість “Естрадної п’єси” М. Скорика полягає в залученні дітей до новітніх інтонаційних аспектів і досягнень сучасного українського мистецтва.

Особливістю дидактики “Жартівливої п’єси” є її образна світлість, легкість, яка мов різнокольорові метелики, що порхають з квітки на квітці. Для створення гротескової асоціації жарту в “Жартівливій п’єсі”, як і в “Естрадній п’єсі” композитор використовує осучаснені в естрадному плані мелодико-інтонаційні картини гуцульського фольклору, розвиваючи прості музичні фрази і звороти більш складними їх мелодико-гармонічними варіантами.

Характерною мелодико-інтонаційною лінією на початку п’єси є помірно легкий (Moderato con moto), синкопований мелодичний хід в нижньому регістрі з басовою опорою на першій і третій долі. Далі двоголосна мелодична лінія наростає динамічно однаковою ритмічною схемою обох партій з акцентом на другій $\frac{1}{8}$ першої та другої долі. Досить цікаво розвивається мелодико-гармонічна побудова в першій половині середньої частини п’єси, де мелодія отримує паралельноквінтові основи в акомпанементі, імітуючи гудіння басом і відбувається подальший ритмічний аналог обох партій. Основна тема набирає фольклорного ладо-гармонічного розвитку в другій половині основної частини, де її акордовий варіант опирається на квінту першої та третьої долі такта в акомпанемент [8, 14 – 16].

Висновки. Таким чином, дидактична значимість фортепіанних п’єс “З дитячого альбому” безперечна. Інтонаційне багатство і свіжість, органічне поєднання фольклорних елементів з модерними тенденціями, використання різноманітних ритмічних побудов, структур, співставлення регістрів, яскрава колористика і емоційна насиченість змісту, образність і характер цих невеликих за формою фортепіанних п’єс є важливим засобом

естетичного, гуманістичного виховання дітей, формування їхнього національного світобачення.

В основі кожної п’єси циклу проявляється монотематичний принцип, який опиняється в різних жанрових, темпових, метроритмічних умовах звукотембрової і ладогармонічної драматургії, варіантного розгортання мелодії.

Творчий досвід фольклоризму у фортепіанній музиці М. Скорика, зокрема, в циклі “З дитячого альбому”, є значним досягненням у сучасній музичній культурі, яке відкриває великі перспективи для їх подальшого розвитку у сучасній фортепіанній професійній музиці.

1. Ващук О. Стильові особливості фортепіанних ансамблів М.Скорика (На прикладі “Речитативу і рондо”) // Українська фортепіанна музика та виконавство: Матер. III конфер. – Львів, 1994. – С. 71 – 77.

2. Вітте Н. Фортепіанний концерт М. Скорика // Музика. – 1982. – №5. – С. 27.

3. Задерацкая А. Прелюдии и фуги Мирослава Скорика: трактовка жанра. Специфика интонационной драматургии // Теория и история музыкальной школы. Сб. трудов Киевской гос. консерватории им. П. Чайковского. – К.: Муз. Украина, 1989. – С. 143 – 154.

4. Задерацкий В. Обретение зрелости [О творчестве украинского композитора Мирослава Скорика] // Советская музыка. – 1972. – №10. – С. 32 – 37.

5. Івахова К.П. Інтерв’ю з М. Скориком 14 грудня 2007 р. // Слободянюк П.Я. Особовий фонд / Держархів Хмельницької області. – ф. р – 6243. – Оп. 1. – Спр. 154. – Арк. 3.

6. Кияновська Л.О. Мирослав Скорик: людина і митець. Наук. видання. – Львів, 2008. – 588 с.

7. Кияновська Л.О. Мирослав Скорик: творчий портрет композитора в дзеркалі епохи. – Львів: Вид-во “Сполом”, 1998. – С. 48 – 49.

8. Мирослав Скорик. Твори для фортепіано. Навч.-метод. посібник. – Львів: Сполом, 2008. – 220 с.

9. Назар Н. Висоти відкриття // Українські композитори – лауреати комсомольської премії. – К.: Муз. Україна, 1982. – С. 100 – 109.

10. Снегирёв А. Партита №5 для фортепиано соло М. Скорика // Вопросы музыкального исполнительства и педагогики. Сб. трудов Киевской гос. консерватории им. П. Чайковского. – К.: Муз. Украина, 1979. – С. 61 – 66.

11. Шевчук О. Особливості відбиття фольклору в інструментальних творах М.Скорика // Українське музикознавство. Вип. 24. – К.: Муз. Україна, 1989. – С. 93 – 102.

12. Щириця Ю. Мирослав Скорик. – К.: Муз. Україна, 1979. – 56 с. [Творчі портрети укр. композ.].

13. Якубчак Я. Форма інструментальних речитативів М. Скорика // Українське музикознавство. Вип. 24. – К.: Муз. Україна, 1989. – С. 54 – 66.

Стаття надійшла до редакції 04.04.2009